Lausunto

Työ- ja elinkeinoministeriö
Teollisuusneuvos Juhani Tirkkonen
Erityisasiantuntija Eliisa Hujala

HALLINTOVALIOKUNTA 3.6.2022

Asia: U 61/2021 vp Valtioneuvoston kirjelmä eduskunnalle: komission ehdotus ilmastotoimia koskevan sosiaalirahaston perustamisesta

Tausta

Euroopan komissio antoi 14 päivänä heinäkuuta 2021 niin kutsutun 55-valmiuspaketin, jonka ehdotuksilla toimeenpannaan EU:n ilmastolailla asetetut velvoitteet vähentää EU:n nettokasvihuonekaasupäästöjä vähintään 55 %:lla vuoden 1990 tasosta vuoteen 2030 mennessä sekä saavuttaa ilmastoneutraalius EU-tasolla vuoteen 2050 mennessä.

Osana 55-valmiuspakettia komissio antoi ehdotuksen EU:n päästökauppadirektiivin muuttamiseksi. Ehdotuksella kiristettäisiin EU:n päästökauppaa ja laajennettaisiin päästökauppajärjestelmän soveltamisalaa uusilla sektoreilla. Olemassa olevan päästökaupan rinnalle komissio esittää uutta, erillistä päästökauppajärjestelmää, joka koskisi rakennuksissa ja tieliikenteessä käytettäviä fossiilisia polttoaineita (jäljempänä uusi päästökauppa). Ehdotus tästä uudesta päästökaupasta on sisällytetty ehdotukseen päästökauppadirektiivin muuttamisesta.

Päästökaupan laajentamisesta aiheutuvien negatiivisten vaikutusten epätasaisen kohdentumisen korjaamiseksi ja sosiaalisen oikeudenmukaisuuden vahvistamiseksi, komissio antoi ehdotuksen uuden ilmastotoimia koskevan sosiaalirahaston (Social Climate Fund) perustamisesta.

Työ- ja elinkeinoministeriön näkemykset

Työ- ja elinkeinoministeriö pitää Suomen kriittistä kantaa uuden sosiaalirahaston perustamista kohtaan perusteltuna ja tärkeänä. Lähtökohtaisesti tieliikenteen ja rakennusten lämmityksen päästökaupan myötä syntyvän hinnoittelun vaikutukset kohdistuvat eniten niihin, joilla taloudellinen liikkumavara on pienin, eli vähävaraisiin kotitalouksiin. Vähävaraisten kotitalouksien tukeminen on tarkoituksenmukaista

hoitaa sosiaalipolitiikan keinoin, jotka ovat jäsenmaiden päätettävissä ja parhaiten toteutettavissa. Yritysten tukemiseen on jo olemassa EU:n tason välineitä, joilla mahdollisen uuden päästökaupan haitallisiin vaikutuksiin voidaan vaikuttaa, kuten esimerkiksi, elpymis- ja palautumistukiväline (RRF), Euroopan aluekehitysrahasto ja oikeudenmukaisen siirtymän rahasto (JTF).

Jos kuitenkin osana 55-valmiuspaketin kokonaisratkaisua päädytään perustamaan sosiaalirahasto tulisi pyrkiä Suomen kannalta ratkaisuun, joka on kokonaisuudessaan tarkasteltuna edullisin. Kokonaisuutta arvioitaessa tulisi kiinnittää huomiota rahaston rahoitukseen ja tämän kestoon sekä erityisesti tämän kokoon.

Työ- ja elinkeinoministeriö pitää perusteltuna pyrkiä ratkaisuun, jossa mahdollisen rahaston kesto tulisi rajata nykyiselle rahoituskehyskaudelle, eikä tulevalle kehyskaudelle tule tehdä rahaston kautta tosiasiallisia ennakkositoumuksia. Huomionarvoista on myös neuvoston oikeuspalvelun näkemys siitä, että ehdotus ilmastotoimia koskevasta sosiaalirahastosta tulisi rajata vain kuluvalle kehyskaudelle, koska tulevalle kehyskaudelle ei voida asettaa ennakko-oletuksia. Uusi rahasto kilpailisi muiden EU:n rahoitusinstrumenttien kanssa vuoden 2027 jälkeisestä EU:n varojen käytöstä päätettäessä ja voisi vähentää EU:n perussopimusten mukaisten rahastojen osuutta EU:n menoista. Edellä mainittuihin näkökohtiin päällekkäisyyden riskistä nykyisten EU-tason välineiden, kuten Euroopan sosiaalirahasto plussan ja InvestEU:n kanssa, sekä tarpeesta rajata rahasto yksinomaan kuluvalle kehyskaudelle 2021 - 2027 on kiinnitetty huomiota Suuren valiokunnan lausunnossa SuVL 5/2021 vp.

Työ- ja elinkeinoministeriö kiinnittää myös huomiota siihen, että mikäli rahastoa rahoitetaan päästökauppaoikeuksien myynnillä, vähentää tämä jäsenmaiden käytettävissä olevia tuloja, jotka voitaisi hyödyntää vähävaraisten tukemiseen jäsenmaan harkinnan mukaan.

Rahaston kokoa määrittelee lisäksi pitkälti ratkaisut siitä, kenelle tukea kohdennetaan ja mihin tarkoitukseen. Työ- ja elinkeinoministeriö pitää oikeana lähtökohtana tukea vähävaraisia kotitalouksia suorien tulonsiirtojen sijaan vaihtoehtoisilla tukimuodoilla, mutta kiinnittää samalla huomiota siihen, että esimerkiksi investointituet kohdentuvat harvoin kaikista vähävaraisimmille, koska ne edellyttävät myös oman pääoman sijoittamista hankintaan.

Työ- ja elinkeinoministeriö pitää tärkeänä, että sosiaalirahastoa koskeva ehdotus käsitellään kiinteässä yhteydessä uuden tieliikenteen ja rakennusten lämmitystä koskevan päästökaupan kanssa. Sosiaalirahaston tarkoitus on lievittää mahdollisia hinnoittelun aiheuttamia haittoja erityisesti kaikista heikoimmassa asemassa oleville. Mikäli uuteen tieliikenteen ja rakennusten lämmityksen päästökauppaan tehdään neuvottelujen yhteydessä muutoksia esimerkiksi käynnistymisen ajankohtaan tai soveltamisalaan, tulee nämä huomioida myös sosiaalirahastoa koskevissa neuvotteluissa.

Työ- ja elinkeinoministeriö huomauttaa lopuksi, että mikäli uusi tieliikenteen ja rakennusten lämmityksen päästökauppa jäisi toteutumatta, ei tämä vaaranna 55-valmiuspaketin päästövähennystavoitteen saavuttamista, koska liikenne ja rakennusten lämmitys kuuluvat taakanjaon päästövähennystavoitteen alle. Jos uusi päästökauppa ei toteutuisi tarkoittaisi tämä lähinnä mahdollisten uusien kansallisten toimien tarvetta.